

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અમદાવાદ ખાતે ગુજરાતની વડી અદાલતમાં

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપ્લિકેશન નં. ૯૪૧૧/૨૦૧૪

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી એ.જે. શાસ્ત્રી

=====

૧	શું સ્થાનિક અખબારોના રીપોર્ટર્સને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી છે?	હા
૨	રીપોર્ટરને મોકલવામાં આવે કે નહીં?	હા
૩	શું ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવા માંગે છે?	ના
૪	શું આ કેસમાં ભારતીય બંધારણ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલ કોઈ હુકમના અર્થઘટન અંગે કાયદાનો કોઈ નોંધપાત્ર પ્રશ્ન સમાયેલ છે?	ના

નાયક મનુભાઈ સોમાભાઈ

વિરુદ્ધ

પ્રમુખ / મંત્રી અને અન્ય પ

ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર(ઓ) નં. ૧ તરફથી સુશ્રી મમતા આર. વ્યાસ (૯૯૪)

સામાવાળા(ઓ) નં. ૪ તરફથી એજીપી શ્રી ભાર્ગવ પંડ્યા

સામાવાળા(ઓ) નં. ૧ તરફથી શ્રી એન.સી. શાહ (૧૦૫૨)

સામાવાળા(ઓ) નં. ૧ તરફથી શ્રી એન.વી. ગાંધી (૧૬૯૩) વતી એડવોકેટ સુશ્રી
દીપિકા જામવાલ

સામાવાળા(ઓ) નં. ૪ ને ડીએસ(પ) દ્વારા નોટિસ બજાવાયેલ છે

સામાવાળા(ઓ) નં. ૨, ૩, ૫, ૬ ને નિયમ બજાવાયેલ છે (૬૪)

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી એ.જે. શાસ્ત્રી

તારીખ : ૧૫/૦૩/૨૦૧૯

મૌખિક ચુકાદો

૧. ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળની હાલની પિટિશન નીચે મુજબની દાદ મેળવવાના હેતુથી દાખલ કરવામાં આવી છે: -

“૯(એ) આપ નામદાર ગુજરાત માધ્યમિક શિક્ષણ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા અપિલકેશન નં. ૪૦/૨૦૦૯ માં પસાર કરવામાં આવેલ તારીખ ૦૩.૦૫.૨૦૧૩/૦૬.૦૫.૨૦૧૩ નો હુકમ રદબાતલ અને બાતલ ઠરાવતો મેન્ડામસની રીટ અથવા અન્ય કોઈપણ યોગ્ય રીટ, હુકમ અથવા નિર્દેશ જારી કરવાની તેમજ તારીખ ૨૮.૦૨.૨૦૦૯ ના સેવા સમાપ્તિના હુકમ તેમજ તારીખ ૦૪.૦૩.૨૦૦૯ ના વસૂલાતના હુકમ અને જિલ્લા શિક્ષણાધિકારીના તારીખ ૨૬.૦૨.૨૦૦૯ ના હુકમ તેમજ સામાવાળા નં. ૫ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ તારીખ ૩૧.૧૨.૨૦૦૧ ના હુકમને રદબાતલ અને બાતલ ઠરાવવાની મહેરબાની કરશો અને વધુમાં સામાવાળા નં. ૧ અને ૨ ને અરજદારને સેવાની સાતત્યતા અને વ્યાજ સહિત પાછલા વેતન સાથે તેમની મૂળ જગ્યા પર પુનઃસ્થાપિત કરવાનો નિર્દેશ આપવાની મહેરબાની કરશો.

(બી) હાલની પિટિશન દાખલ કરવા, તેની સુનાવણી અને આખરી નિકાલ પેવિંડંગ હોય તે દરમિયાન, ગુજરાત માધ્યમિક શિક્ષણ ટ્રિબ્યુનલ પાસેથી અપિલકેશન નં. ૪૦/૨૦૦૯ નો રેકૉર્ડ અને કાર્યવાહી મંગાવવાની મહેરબાની કરશો;

(સી) હાલની પિટિશન દાખલ કરવા, તેની સુનાવણી અને આખરી નિકાલ પેવિંડંગ હોય તે દરમિયાન, સામાવાળા નં. ૧ અને ૨ ને પિટિશનના પરિણામ સુધી અરજદારની ખાલી જગ્યા ન ભરવાનો નિર્દેશ આપવાની મહેરબાની કરશો;

(ડી) કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં તથા ન્યાયના હિતમાં આપ નામદારને યોગ્ય જણાય તેવી અન્ય અને વધુ રાહત આપવાની મહેરબાની કરશો.”

૨. અરજદારનો કેસ એવો છે કે અરજદારની સામાવાળા – શાળા, કે જે ગ્રાન્ટ મેળવતી ખાનગી માધ્યમિક શાળા છે, તેમાં પઠાવાળાની જગ્યા પર નિમણૂક કરવામાં આવી હતી. અરજદારની અનુસૂચિત જનજાતિની અનામત જગ્યા પર તારીખ ૦૧.૦૫.૧૯૯૫ થી નિમણૂક કરવામાં આવી હતી. સક્ષમ સત્તાધિકારીએ તારીખ ૧૨.૦૩.૧૯૯૨ ના રોજ અરજદારને અનુસૂચિત જનજાતિનું પ્રમાણપત્ર આપ્યું હતું. તેના પરિણામે, અનુસૂચિત જનજાતિ કેટેગરી માટે પઠાવાળાની જગ્યા માટે બહાર પાડવામાં આવેલી જાહેરાત અનુસાર, અરજદારે અરજી કરી હતી અને પસંદગી સમિતિએ અરજદારની પસંદગી કરી હતી અને અરજદારની પસંદગીને

જિલ્લા શિક્ષણાધિકારીની કચેરી દ્વારા મંજૂરી આપવામાં આવી હતી અને ત્યારબાદ, તારીખ ૦૧.૦૫.૧૯૯૫ થી અરજદારની નિમણૂક કરવામાં આવી હતી અને તેઓ સીધી ચુકવણી યોજના (ડાયરેક્ટ પેમેન્ટ સ્કીમ) હેઠળ પગાર મેળવતા હતા. અરજદારનો કેસ વધુમાં એવો છે કે રમેશભાઈ માલાભાઈ નાયકે કલેક્ટર, વડોદરા સમક્ષ એવી ફરિયાદ કરી હતી કે અરજદારે અનુસૂચિત જનજાતિનું ખોટું જાતિ પ્રમાણપત્ર રજૂ કરીને નોકરી મેળવી છે કારણ કે તેઓ સદર જાતિના નથી. પરિણામે, સંચાલક મંડળે અરજદાર પાસેથી ખુલાસો માંગ્યો હતો, જેના કારણે અરજદારે અપિલકેશન નં. ૪૭૯/૧૯૯૫ દ્વારા ગુજરાત માધ્યમિક શિક્ષણ ટ્રિબ્યુનલ (ત્યારબાદ 'ટ્રિબ્યુનલ' તરીકે ઓળખાયેલ) સમક્ષ જવું પડ્યું હતું. સદર અપિલકેશન સમય પહેલાંની (પ્રી-મેચ્યોર) જણાઈ હતી. પરિણામે, તારીખ ૧૧.૦૭.૨૦૦૩ ના હુકમ દ્વારા તેનો નિકાલ કરવામાં આવ્યો હતો. તે જ સમયે, સદર ત્રીજી વ્યક્તિ દ્વારા કરવામાં આવેલી ફરિયાદના પગલે જાતિ ચકાસણી સમિતિએ આ બાબતની તપાસ કરી હતી અને તારીખ ૩૧.૧૨.૨૦૦૧ ના રોજ એવો હુકમ કરવામાં આવ્યો હતો કે અરજદાર 'ધોળી ભીલ' જાતિના નથી અને તેથી, મામલતદાર દ્વારા આપવામાં આવેલ તારીખ ૧૨.૦૩.૧૯૯૨ નું જાતિ પ્રમાણપત્ર રદ કરવામાં આવ્યું હતું. અરજદારના કથન મુજબ, જાતિ પ્રમાણપત્ર રદ કરતી વખતે, અરજદાર પર કોઈ દોષારોપણ કરવામાં આવ્યું ન હતું, પરંતુ અગાઉના પ્રસંગે, મામલતદારે વિગતોની ચકાસણી કર્યા વિના પ્રમાણપત્ર આપ્યું હતું અને તેથી, અરજદારના જણાવ્યા અનુસાર એવું કહી શકાય નહીં કે અરજદારે કપટપૂર્વક જાતિ પ્રમાણપત્ર મેળવ્યું હતું. જાતિ પ્રમાણપત્ર રદ થવાના આધારે,

ખાતાકીય તપાસ હાથ ધરવામાં આવી હતી જેમાં આરોપો સાબિત થયેલા માનવામાં આવ્યા હતા. જિલ્લા શિક્ષણાધિકારીએ તારીખ ૨૬.૦૨.૨૦૦૯ ના રોજ સંચાલક મંડળની દરખાસ્તને મંજૂરી આપી હતી અને સદર દરખાસ્તના આધારે, તારીખ ૨૮.૦૨.૨૦૦૯ ના હુકમ દ્વારા અરજદારની સેવાઓ સમાપ્ત કરવામાં આવી હતી અને તે સાથે જ, સંચાલક મંડળે નિમણૂકની તારીખથી સેવા સમાપ્તિની તારીખ સુધી અરજદાર પાસેથી પગારની વસૂલાત માંગતો બીજો હુકમ પસાર કર્યો હતો.

૩. સદર હુકમથી નારાજ થઈને, અરજદારે અપિલકેશન નં. ૪૦/૨૦૦૯ રજૂ કરીને વિદ્વાન ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ ફરી એકવાર દાદ માંગી હતી અને સંબંધિત સમયે વિદ્વાન ટ્રિબ્યુનલે વસૂલાત સામે સ્ટે આપવાની મહેરબાની કરી હતી. તે જ સમયે, જાતિ પ્રમાણપત્ર રદ થવાના આધારે, અરજદાર સામે ફોજદારી કેસ નોંધવામાં આવ્યો હતો, જેમાં વિદ્વાન પ્રિન્સિપાલ જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ ફર્સ્ટ ક્લાસ, સાવલીએ તારીખ ૧૩.૦૫.૨૦૧૧ ના હુકમથી અરજદારની તરફેણમાં નિર્દોષ છૂટકારો કરવાનો હુકમ કર્યો હતો. ઉપરોક્ત સંજોગો છતાં, વિદ્વાન ટ્રિબ્યુનલે તારીખ ૦૩.૦૫.૨૦૧૩/૦૬.૦૫.૨૦૧૩ ના હુકમથી વસૂલાત બાબતની અરજદારની અપિલકેશન નામંજૂર કરી હતી. એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે તારીખ ૦૪.૦૩.૨૦૦૯ ના હુકમને ધ્યાને લેતાં અરજદાર પાસેથી પગારની વસૂલાત થઈ શકશે નહીં. વિદ્વાન ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ આ

ચુકાદા અને હુકમ સામે, અરજદારે તેને પડકારતી હાલની પિટિશન દ્વારા આ કોર્ટ સમક્ષ દાદ માંગી છે.

જ. અરજદાર તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન એડવોકેટ સુશ્રી મમતા વ્યાસે એવી રજૂઆત કરી છે કે અરજદાર દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલ જાતિ પ્રમાણપત્રનું સત્તાધિકારી દ્વારા ખોટું અર્થઘટન કરવામાં આવ્યું છે અને પૂરતી વિચારણા કર્યા વિના તેને રદ કરવામાં આવ્યું છે. તેથી, વિદ્વાન ટ્રિબ્યુનલ પાસે આ પાસાને અવગણવાનું કોઈ વાજબી કારણ નથી. વિદ્વાન એડવોકેટ સુશ્રી વ્યાસે એવી રજૂઆત કરી છે કે દર્શાવવામાં આવેલી જાતિ 'હિન્દુ' છે અને સદર જાતિને અવગણી શકાય નહીં અને અરજદાર સામે ક્યાંય એવો આરોપ નથી કે અરજદારે પોતે કપટપૂર્વક જાતિ પ્રમાણપત્ર રજૂ કર્યું હતું અને નોકરી મેળવી હતી. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે ફોજદારી કેસમાં પણ, ફોજદારી કેસનું માત્ર અવલોકન દર્શાવે છે કે તે શંકાના લાભ પર આધારિત છે અને ફરિયાદ પક્ષ અરજદાર સામે વાજબી શંકાથી પર કેસ સાબિત કરવામાં સક્ષમ રહ્યો નથી અને સદર ફોજદારી કેસના માત્ર વાંચન પરથી, હવે એ બાબત સામે આવી રહી છે કે અરજદારે એવું કોઈ કપટપૂર્ણ કૃત્ય કર્યું નથી કે જેનું પરિણામ સેવા સમાપ્તિમાં આવી શકે. વાસ્તવમાં સંબંધિત સમયે, તે વખતના મામલતદારે પ્રમાણપત્ર આપ્યું હતું જે અરજદારે શુદ્ધબુદ્ધિપૂર્વક મેળવ્યું હતું અને પસંદગી પ્રક્રિયામાં રજૂ કર્યું હતું અને અરજદારની પસંદગી કરવામાં આવી હતી, એટલું જ નહીં પરંતુ સદર પસંદગીને જિલ્લા શિક્ષણાધિકારીની કચેરી દ્વારા મંજૂરી આપવામાં આવી હતી. પરિણામે, એવો કોઈ નિષ્કર્ષ કાઢી શકાય નહીં કે માત્ર લાભ મેળવવાના હેતુથી જ

અરજદાર દ્વારા કપટપૂર્ણ પગલું ભરવામાં આવ્યું હતું. ફરીથી એ વાતનો પુનરોચ્ચાર કરવામાં આવ્યો છે કે 'ધોળી ભીલ' એ પેટા-જાતિ છે અને મુખ્ય જાતિ નથી. જો સત્તાધિકારીએ આ મુદ્દે પોતાની વિચારણા કરી હોત તો સંભવતઃ આ પગલું ભરવામાં આવ્યું ન હોત અને તેથી વિદ્વાન એડવોકેટ સુશ્રી વ્યાસે રજૂઆત કરી છે કે અરજદાર દ્વારા કરાયેલા કોઈપણ ખોટા નિરૂપણ કે કપટના અભાવે, સેવા સમાપ્તિનો કોઈ હુકમ અમલમાં મૂકી શકાય નહીં. વિદ્વાન એડવોકેટ સુશ્રી વ્યાસે વધુમાં એવી રજૂઆત કરી છે કે અરજદારના પક્ષે એવી કોઈ ભૂલ નથી કે જેના કારણે સેવા સમાપ્તિની કઠોર સજા થઈ શકે. આ દલીલોના સમર્થનના હેતુથી, વિદ્વાન એડવોકેટ સુશ્રી વ્યાસે નીચે મુજબના નિર્ણયો પર આધાર રાખ્યો છે: -

(૧) *કવિતા સોલુંકે વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્ય [Kavita Solunke v. State of Maharashtra & Ors.]* ના કેસમાં, જે (2012) 8 SCC 430 માં રીપોર્ટ થયેલ છે.

(૨) *દત્તુ પિતા નામદેવ ઠાકુર વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્ય [Dattu S/o Namdev Thakur v. State of Maharashtra & Ors.]* ના કેસમાં, જે (2012) 1 SCC 549 માં રીપોર્ટ થયેલ છે.

(૩) *રાજુ રામસિંગ વસાવા વિરુદ્ધ મહેશ દેવરાવ ભીવાપુરકર અને અન્ય [Raju Ramsing Vasave v. Mahesh Deorao Bhivapurkar & Ors.]* ના કેસમાં, જે (2008) 9 SCC 54 માં રીપોર્ટ થયેલ છે.

૪.૧. આનો સંદર્ભ આપીને એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે અરજદાર વિરુદ્ધ તારવવામાં આવેલા નિષ્કર્ષ માટે રેકૉર્ડ પર કોઈ વાજબી કારણ ઉપલબ્ધ નથી. ત્યારબાદ વિદ્વાન એડવોકેટ સુશ્રી વ્યાસે પિટિશનમાં માંગવામાં આવેલી દાદ મંજૂર કરવા વિનંતી કરી છે.

૫. અરજદારના વલણથી વિપરીત, સામાવાળા – રાજ્ય વતી ઉપસ્થિત વિદ્વાન એજીપી શ્રી ભાર્ગવ પંડ્યા અને સામાવાળા સત્તાધિકારીના વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી એન.વી. ગાંધી વતી વિદ્વાન એડવોકેટ સુશ્રી દીપિકા જામવાલે પિટિશનનો સખત વિરોધ કર્યો છે. એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે જે જગ્યાની જાહેરાત કરવામાં આવી હતી તે અનુસૂચિત જનજાતિ સમુદાયની હતી, જે સમુદાયના અરજદાર નથી. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે જાતિ ચકાસણી સમિતિના નિર્ણયને પહેલા પડકારવો પડે અને જ્યાં સુધી તે નિર્ણય રદ ન થાય ત્યાં સુધી, અરજદારની તરફેણમાં દાદ આપવાનો કોઈ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થતો નથી કારણ કે જાતિ પ્રમાણપત્ર એ અરજદાર સામેના પગલાંનો પાયો છે. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે દસ્તાવેજના અવલોકન પરથી જણાય છે કે તેમાં 'હિન્દુ ધોળી ભીલ' શબ્દનો ઉપયોગ થયો નથી. જ્યારે સ્થિતિ આવી હોય ત્યારે, મુખ્ય જાતિની પેટા-જાતિ છે તેવી દલીલ કરીને અલગ અર્થ કાઢવાનું અરજદાર માટે શક્ય નથી. વધુમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે ફોજદારી અદાલતના ચુકાદાનું માત્ર વાંચન સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે તે માત્ર શંકાનો લાભ આપવામાં આવ્યો હતો અને નિર્દોષ છૂટકારો નહોતો. તેનું કારણ એ છે કે તે ફોજદારી

કાર્યવાહીમાં, વહીવટી પક્ષે રજૂ કરવામાં આવેલ પુરાવા કરતાં પુરાવાનું મૂલ્ય ઘણું વધારે ધ્યાને લેવાનું હોય છે. ચુકાદો સંપૂર્ણપણે શંકાના લાભ પર આધારિત છે અને નિર્દોષ છૂટકારો નથી અને તે આશ્ચર્યજનક છે કે જાતિ ચકાસણી સમિતિએ લગભગ દસ વર્ષથી વધુ સમયગાળા પછી નિર્ણય લીધો હોવા છતાં, જાતિ પ્રમાણપત્ર રદ કરવાના આવા નિર્ણયને પડકારવામાં આવ્યો નથી અને તેથી, તેનો સ્વીકાર કરી લીધા પછી, અરજદારે ફરીથી નિર્દોષતા અથવા કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોના ઉદ્ધંધનની દલીલ ઉઠાવી છે. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે વિદ્વાન ટ્રિબ્યુનલે આ મુદ્દાની સંપૂર્ણ તપાસ કરી છે અને વાજબી રીતે હુકમ પસાર કર્યો છે, જેને અસાધારણ અધિકારક્ષેત્રનો વિષય બનાવી શકાય નહીં. સંબંધિત પક્ષકારોના વિદ્વાન એડવોકેટોના જણાવ્યા અનુસાર, એક સંતુલિત હુકમ પસાર કરવામાં આવ્યો છે અને પગારની વસૂલાત સંબંધે મજબૂત ભલામણ કરવામાં આવી છે. તેથી, વિદ્વાન ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા તારવવામાં આવેલા નિષ્કર્ષને કોઈપણ સ્વરૂપે વિફૂત ગણી શકાય નહીં અને અન્યથા પણ, ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ અને ૨૨૭ હેઠળની આ પિટિશનમાં વિદ્વાન ટ્રિબ્યુનલના હુકમમાં કોઈ મહત્વપૂર્ણ અનિયમિતતા અથવા વિફૂતિ પ્રતિબિંબિત ન થાય ત્યાં સુધી અને માત્ર તેવા સંજોગોમાં જ હસ્તક્ષેપ કરવાનો રહે છે, જેવું કે સર્વોચ્ચ અદાલતના અનેક નિર્ણયો દ્વારા જણાવવામાં આવ્યું છે. તેથી, કોઈ કેસ બનતો નથી. વિદ્વાન એડવોકેટ સુશ્રી દીપિકા જામવાલે પણ આ જ દલીલો દર્શાવી હતી અને રજૂઆત કરી હતી કે જાતિ પ્રમાણપત્ર રદ કરવાનો નિર્ણય અરજદાર દ્વારા સ્વીકારી લેવામાં આવ્યો હોવાથી, અરજદાર પાસે તકરાર કરવા

માટે ભાગ્યે જ કોઈ પડકાર બાકી રહે છે. આખરે, અરજદાર જ આ પ્રમાણપત્રના લાભાર્થી છે અને અરજદારના વર્તનના કારણે એક હકદાર વ્યક્તિ રોજગારીથી વંચિત રહ્યો છે, તેથી ન્યાયના હિતમાં કોઈ હસ્તક્ષેપ કરવો જોઈએ નહીં.

૬. સત્તાધિકારીના આ વલણના પ્રત્યુત્તરમાં, વિદ્વાન એડવોકેટ સુશ્રી વ્યાસે એવી રજૂઆત કરી છે કે આવી પરિસ્થિતિ હોવા છતાં, શ્રેણીબદ્ધ કેસોમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે એવો અભિપ્રાય લીધો છે કે ઓછામાં ઓછી વસૂલાત અમલમાં મૂકી શકાય નહીં અને આખરે, અરજદાર સમાજના નીચલા સ્તરમાંથી આવે છે અને અનામત કેટેગરીમાં પટાવાળાની જગ્યા ખાલી છે અને અરજદાર નોકરી મેળવેલ છે. સંજોગોના આ વિશિષ્ટ સમૂહને ધ્યાનમાં રાખીને, આ કોર્ટ પિટિશનમાં માંગવામાં આવેલી દાદ મંજૂર કરીને કેસ પર વિચારણા કરવાની મહેરબાની કરે. વિદ્વાન એડવોકેટ સુશ્રી વ્યાસ દ્વારા જે અન્ય એક નિર્ણય પર આધાર રાખવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે તે *ક્રિશન કુમાર, આસિસ્ટન્ટ સેક્રેટરી, માર્કેટ કમિટી, ભિવાની, જિલ્લો, ભિવાની, (હરિયાણા) વિરુદ્ધ હરિયાણા સ્ટેટ એગ્રીકલ્ચરલ માર્કેટિંગ બોર્ડ, પંચકુલા, તેના ચીફ સેક્રેટરી મારફતે [Krishan Kumar, Assistant Secretary, Market Committee, Bhiwani, District, Bhiwani, (Haryana) v. Haryana State Agricultural Marketing Board, Panchkula, Through its Chief Secretary]* ના કેસમાં છે, જે 1997 (4) SCC 577 માં રીપોર્ટ થયેલ છે અને આનો સંદર્ભ આપીને, કોર્ટ પાસેથી દાદ મેળવવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે.

૭. સંબંધિત પક્ષકારોના વિદ્વાન એડવોકેટોને સાંભળ્યા પછી અને રેકૉર્ડ પરની સામગ્રીનું અવલોકન કર્યા પછી, રેકૉર્ડ પરથી જે બાબત સામે આવી છે તે એ છે કે મામલતદાર દ્વારા અરજદારની તરફેણમાં આપવામાં આવેલ તારીખ ૧૨.૦૩.૧૯૯૨ નું જાતિ પ્રમાણપત્ર, અરજદાર 'ધોળી ભીલ' સમુદાયના નથી તે હકીકતનો વિશેષપણે ઉલ્લેખ કરીને જાતિ ચકાસણી સમિતિના નિર્ણય દ્વારા રદ કરવામાં આવ્યું હતું. જાતિ ચકાસણી સમિતિના તારીખ ૩૧.૧૨.૨૦૦૧ ના આ હુકમને અરજદાર દ્વારા પડકારવામાં આવ્યો નથી. વધુમાં એ પણ નિર્વિવાદ રહ્યું છે કે શાળા છોડ્યાના પ્રમાણપત્રમાં દર્શાવ્યા મુજબ અરજદારનું મૂળ જાતિ પ્રમાણપત્ર 'હિન્દુ નાયક (ધોળી)' છે, જે આદિજાતિ વિકાસ કમિશનરના અનુસૂચિત જનજાતિના ઉમેદવારોના જાહેરનામામાં સમાવિષ્ટ નથી. તેથી, એવું જણાય છે કે જોકે અરજદારે અનુસૂચિત જનજાતિના ઉમેદવાર માટે જાહેરાત થયેલી જગ્યાનો લાભ મેળવતી વખતે, અન્ય એક હકદાર વ્યક્તિને રોજગારીથી વંચિત રાખ્યો છે અને આખરે, અરજદાર દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલ પ્રમાણપત્ર જરૂરિયાતો મુજબનું ન હોવાનું જણાયું છે. ચુકાદામાં જે ફોજદારી કેસનો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો છે તેમાં પણ, અરજદાર શંકાના લાભ પર નિર્દોષ છૂટ્યા હોવાનું જણાય છે, જ્યાં પુરાવાનું ધોરણ વહીવટી પક્ષે જરૂરી હોય તેના કરતાં ઘણું વધારે હોય છે અને તેથી, માત્ર અરજદાર ફોજદારી આરોપોમાંથી નિર્દોષ છૂટ્યા હોવાના કારણે જ પ્રમાણપત્રની હકીકતને જતી કરી શકાય નહીં. પરિણામે, વિદ્વાન ટ્રિબ્યુનલના હુકમનું માત્ર વાંચન કોઈ વિકૃતિ દર્શાવતું નથી.

૭.૧. તેનાથી વિપરીત, ટ્રિબ્યુનલના હુકમની તપાસ કરતાં, તે સ્પષ્ટ વિચારણા દર્શાવે છે અને કોઈપણ સંજોગોમાં, નિષ્કર્ષને વિકૃત ગણી શકાય નહીં અથવા તે કોઈપણ મહત્વપૂર્ણ અનિયમિતતાથી પીડાતો નથી. વિદ્વાન ટ્રિબ્યુનલે આવી કવાયત હાથ ધરતી વખતે એવું પણ શોધી કાઢ્યું છે કે જાતિ અને પ્રમાણપત્ર વિશેના ખોટા એકરારના આધારે રોજગારી મેળવવામાં આવી છે અને પ્રમાણપત્ર રદ કરવાનો તારીખ ૩૧.૧૨.૨૦૦૧ નો નિર્ણય પડકારવામાં આવ્યો નથી. પરિણામે, અરજદાર દ્વારા ભાગ્યે જ કોઈ કેસ બને છે. આ કોર્ટના સુવિચારિત અભિપ્રાય મુજબ તારવવામાં આવેલ નિષ્કર્ષ યોગ્ય અને વાજબી છે. પેરા ૭, ૮, ૯, ૧૧ અને ૧૨ માં પ્રતિબિંબિત થતા સંબંધિત નિષ્કર્ષ નીચે મુજબ પુનઃ રજૂ કરવામાં આવે છે: -

“૭. ઉપર નોંધવામાં આવેલી હકીકતો પરથી, તે સંપૂર્ણપણે સ્પષ્ટ થાય છે કે શાળાના રજિસ્ટરમાં નોંધાયેલી અરજદારની જાતિ “હિન્દુ નાયક (ધોળી)” છે કે જે તે સમયે અનુસૂચિત જનજાતિના ઉમેદવારોની યાદીમાં આવતી ન હતી. તેથી, અરજદારે મામલતદાર સમક્ષ પોતાની જાતિ “ધોળી ભીલ” દર્શાવતું સોગંદનામું દાખલ કર્યું હતું, જેને તે સમયે અનુસૂચિત જનજાતિ (એસ.ટી.) સમુદાય તરીકે જાહેર કરવામાં આવી હતી. આ એકરારના આધારે, મામલતદારે અરજદારને એસ.ટી. ઉમેદવાર દર્શાવતું તારીખ ૧૨.૦૩.૧૯૯૨ ના રોજ જાતિ પ્રમાણપત્ર આપ્યું હતું. આ પ્રમાણપત્રના આધારે, અરજદારે સામાવાળા – શાળામાં પઠાવાળાની

જગ્યા માટે અરજી કરી હતી જે એસ.ટી. ઉમેદવારો માટે અનામત હતી. અરજદારના આ પ્રમાણપત્રના આધારે, તેમની પસંદગી કરવામાં આવી હતી અને તારીખ ૦૧.૦૫.૧૯૯૫ થી શાળામાં પઠાવાળા તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવી હતી. અગાઉ જણાવ્યા મુજબ, વર્ષ ૧૯૯૫ માં જ કલેક્ટર અને ડી.ઇ.ઓ. ની કચેરીને એવી ફરિયાદો મળી હતી કે અરજદાર એસ.ટી. ના નથી અને તેમણે કપટપૂર્વક નોકરી મેળવી છે. વર્ષ ૧૯૯૫ માં જ, તેમણે અપ્લિકેશન નં. ૪૭૯/૯૫ દ્વારા આ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ દાદ માંગી હતી, જેનો તારીખ ૧૧.૦૭.૨૦૦૩ ના રોજ નિકાલ કરવામાં આવ્યો હતો. એ નોંધવું પ્રસ્તુત છે કે સરકારી ઠરાવ તારીખ ૨૦.૦૭.૨૦૦૦ દ્વારા, ગુજરાત સરકારે શંકાસ્પદ જાતિ પ્રમાણપત્રોની તપાસ માટે જાતિ ચકાસણી સમિતિની રચના કરી છે. એવું જણાય છે કે આ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ અરજદારની અપ્લિકેશન નં. ૪૭૯/૯૫ પેન્ડિંગ હતી તે દરમિયાન, સદર જાતિ ચકાસણી સમિતિએ અરજદારના પ્રમાણપત્રની તપાસ કરી હતી. તેમને એ સાબિત કરવાની તક આપવામાં આવી હતી કે તેઓ “ઘોળી ભીલ” સમુદાયના છે કે જે તે સમયે એસ.ટી. સમુદાયમાં આવતી જાતિઓમાં સમાવિષ્ટ હતી. તારીખ ૦૧.૧૧.૨૦૦૧ ના રોજ, અરજદારની રજૂઆતો ધ્યાને લીધા પછી, જાતિ ચકાસણી સમિતિએ ઠરાવ્યું કે અરજદાર એસ.ટી. સમુદાયના નથી અને મામલતદાર, સાવલી દ્વારા તારીખ ૧૨.૦૩.૧૯૯૨ ના રોજ આપવામાં આવેલ જાતિ પ્રમાણપત્ર નં. ૨૦૬૯ રદ કરવામાં આવ્યું હતું. ચકાસણી સમિતિના અહેવાલના આધારે,

આદિજાતિ વિકાસ કમિશનરે તારીખ ૩૧.૧૨.૨૦૦૧ ના રોજ અરજદારનું સદર પ્રમાણપત્ર રદ કરતો હુકમ કર્યો હતો. સામાવાળાઓ વતી વાજબી રીતે દલીલ કરવામાં આવી છે કે આ હકીકતલક્ષી પરિસ્થિતિમાં, ખરેખર કોઈ આંતરિક (ડોમેસ્ટિક) તપાસની જરૂર નહોતી, તેમ છતાં, તપાસ હાથ ધરવામાં આવી હોવાનું જણાય છે. અરજદારને ફરીથી તક આપવામાં આવી હતી. તપાસ સમિતિએ ત્યારબાદ દોષિત હોવાના તારણો નોંધતો અહેવાલ રજૂ કર્યો હતો. આ અહેવાલના આધારે, અરજદારનો ખુલાસો મેળવ્યા પછી, શિક્ષાના પ્રશ્ન પર, તારીખ ૨૮.૦૨.૨૦૦૮ ના હુકમ દ્વારા, તેમને સેવામાંથી બરતરફ કરવામાં આવ્યા હતા અને ત્યારબાદ તારીખ ૦૪.૦૩.૨૦૦૮ ના હુકમ દ્વારા, તેમને ચૂકવવામાં આવેલ પગારની વસૂલાત કરવાનો આદેશ કરવામાં આવ્યો હતો.

૮. ઉપરોક્ત હકીકતોને ધ્યાને લેતાં, ન્યાયિક સમીક્ષાના મર્યાદિત અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી વખતે, નીચે મુજબના કારણોસર, આ મંચ માટે બરતરફીના હુકમમાં હસ્તક્ષેપ કરવો શક્ય નથી: -

(૧) અરજદારની જાતિ, “હિન્દુ નાયક ધોળી” એ સંબંધિત સમયે એસ.ટી. તરીકે જાહેર કરાયેલી જાતિઓની યાદીમાં સમાવિષ્ટ ન હતી.

(૨) અરજદારે પોતાના સોગંદનામાના આધારે મામલતદાર પાસેથી જાતિ પ્રમાણપત્ર મેળવ્યું છે અને અન્ય કોઈ વાસ્તવિક સામગ્રીના આધારે નહીં.

(૩) તેઓ જાતિ ચકાસણી સમિતિ સમક્ષ એ સાબિત કરવામાં સક્ષમ રહ્યા

નથી કે તેઓ “ધોળી ભીલ” જાતિના હતા.
(જ) જાતિ ચકાસણી સમિતિના અહેવાલના આધારે આદિજાતિ વિકાસ વિભાગના કમિશનર દ્વારા પસાર કરવામા આવેલ તારીખ ૩૧.૧૨.૨૦૦૧ નો અરજદારનું જાતિ પ્રમાણપત્ર રદ કરતો હુકમ, ૧૨ વર્ષ વીતી ગયા હોવા છતાં, અરજદાર દ્વારા કોઈપણ મંચ સમક્ષ પડકારવામાં આવ્યો નથી. ચોક્કસ જાતિને એસ.સી., એસ.ટી. વગેરે તરીકે જાહેર કરતાં જાહેરનામા બહાર પાડવાનું કાર્ય સરકારનું છે. શંકાસ્પદ કેસોમાં, સરકારી ઠરાવ તારીખ ૦૨.૦૭.૨૦૦૦ દ્વારા જાતિ ચકાસણી સમિતિ નામનું તંત્ર સ્થાપિત કરવામાં આવ્યું છે અને સદર સમિતિના નિર્ણયમાં હસ્તક્ષેપ કરવાનું અધિકારક્ષેત્ર આ મંચ પાસે નથી. વધુમાં, અરજદારે પણ કોઈપણ ઉચ્ચ મંચ સમક્ષ પડકાર્યા વિના તેનો સ્વીકાર કરી લીધો છે.

૯. અરજદાર પોતાના સોગંદનામામાં કરેલા નિવેદનના સમર્થનમાં કોઈપણ સામગ્રી દર્શાવવામાં સક્ષમ રહ્યા નથી, તેથી, એવું માનવું પડશે કે તેમણે ખોટા નિવેદનોના આધારે મામલતદાર પાસેથી એસ.ટી. પ્રમાણપત્ર મેળવ્યું હતું.

૧૧. ઉપરોક્ત ચર્ચાને ધ્યાને લેતાં, મને એ રજૂઆતમાં કોઈ વજૂદ જણાતું નથી કે નોકરી મેળવતી વખતે જાતિ પ્રમાણપત્ર રદ કરવામાં આવ્યું ન હતું અને તે અમલમાં હતું. કેસની હકીકતોમાં, પ્રમાણપત્ર આપ્યાની તારીખથી જ રદ થયેલું ગણી શકાય. અરજદારના કેસને નિયમિત કરીને એસ.ટી.

અનામતને આગળ ખેંચવા (કેરી ફોરવર્ડ કરવા) અંગેની અરજદારની દલીલ સંબંધે, તે કારોબારીનું કાર્ય છે અને આ મંચ માટે તે મુદ્દે કંઈપણ કહેવું યોગ્ય નથી.

૧૨. ઉપર નોંધ્યા મુજબ, અરજદારે ૧૦ જેટલા ન્યાયિક દાખલાઓ પર આધાર રાખ્યો છે, જે ઉપર નોંધવામાં આવ્યા છે. કાયદાની સુસ્થાપિત સ્થિતિ છે કે અદાલતોના ચુકાદાઓ સમાન હકીકતો ધરાવતા કેસોને લાગુ પડે છે. જે હકીકતોમાં ઉપર સંદર્ભિત ચુકાદાઓ આપવામાં આવ્યા છે અને જે હકીકતોનો આપણે આ અપિલિકેશનમાં સામનો કરી રહ્યા છીએ, તે મારા મતે તદ્દન અલગ છે અને તેથી મારા નમ્ર અભિપ્રાય મુજબ, હાલના કેસની હકીકતોમાં તે ચુકાદાઓ પૈકી કોઈ પણ અરજદારને મદદરૂપ થશે નહીં. આ અપિલિકેશનમાં સંકળાયેલો પ્રશ્ન એ નથી કે અરજદારનું જાતિ પ્રમાણપત્ર રદ કરવાનો જાતિ ચકાસણી સમિતિનો નિર્ણય સાચો છે કે ખોટો અને એ પણ નથી કે અરજદાર ખરેખર એસ.ટી. સમુદાયના હતા કે નહીં. તેનું પુનરાવર્તન થઈ શકે છે કે ૧૧ વર્ષ વીતી ગયા હોવા છતાં અરજદારે ચકાસણી સમિતિના નિર્ણયને માનનીય વડી અદાલત કે સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ પડકાર્યો નથી. સદર નિર્ણયની કાયદેસરતા અને માન્યતા તપાસવાનું આ ટ્રિબ્યુનલ પાસે કોઈ અધિકારક્ષેત્ર નથી. અરજદાર દ્વારા આધાર રાખવામાં આવેલા ચુકાદાઓમાં, જાતિ પ્રમાણપત્ર રદ કરવા બાબતનો પ્રશ્ન સંકળાયેલો હતો. તેથી મારા મતે, અરજદારને

સેવામાંથી બરતરફ કરવા અને પગારની વસૂલાત સંબંધિત મુદ્દા સિવાયના અન્ય મુદ્દાઓની તપાસ કરવાનું ટ્રિબ્યુનલ પાસે કોઈ અધિકારક્ષેત્ર નથી અને કેસની હકીકતોમાં, હું આ પડકારને સ્વીકારવા તૈયાર નથી.”

૮. વિદ્વાન ટ્રિબ્યુનલના ઉપરોક્ત સકારણ હુકમને ધ્યાને લેતાં, અને એ હકીકતને ધ્યાને લેતાં કે રોજગારી મેળવતી વખતે અરજદાર દ્વારા આ જ જાતિ પ્રમાણપત્રનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો, અને તે સાચું ન હોવાનું જણાતાં, તે રદ કરવામાં આવ્યું હતું અને આવા રદ્દીકરણને અરજદાર દ્વારા પડકારવામાં આવ્યું નથી, તેથી સેવા સમાપ્તિનો હુકમ રદ કરીને દાદ મેળવવા માટે અરજદાર દ્વારા ભાગ્યે જ કોઈ વિકલ્પ બને છે. આ કોર્ટના અભિપ્રાય મુજબ વિદ્વાન ટ્રિબ્યુનલે કાયદાની એવી કોઈ ભૂલ કરી નથી કે જે આ કોર્ટને તેના અસાધારણ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરવાની મંજૂરી આપે. અસાધારણ અધિકારક્ષેત્રના ઉપયોગના મુદ્દે સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા સ્થાપિત કાયદા પર ભાર મૂકવાની જરૂર નથી કારણ કે તે હવે એક સુસ્થાપિત કાયદો છે. તેથી, **સમીર સુરેશ ગુપ્તા પાવર ઓફ એટર્ની હોલ્ડર મારફતે વિરુદ્ધ રાહુલ કુમાર અગ્રવાલ [Sameer Suresh Gupta through PA Holder V/s. Rahul Kumar Agarwal]** ના કેસમાં, જે (2013) 9 SCC 374 માં રીપોર્ટ થયેલ છે, તેમાં સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા કરવામાં આવેલા અવલોકનોને ધ્યાને લેતાં, આ કોર્ટનો અભિપ્રાય છે કે કોઈ કેસ બનતો નથી. વધુમાં, સદર નિર્ણયમાં સમાવિષ્ટ પ્રસ્તુત અવલોકનો પેરા ૬ અને ૭ છે, પરંતુ બિનજરૂરી બોજ ટાળવા માટે તે અહીં પુનઃ રજૂ કરવામાં આવતા નથી. આ

ઉપરાંત, ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય વિરુદ્ધ લક્ષ્મી શુગર એન્ડ ઓઇલ મિલ્સ લિમિટેડ અને અન્ય [State of Uttar Pradesh v. Lakshmi Sugar and Oil Mills Ltd., & Anr.], જે (૨૦૧૩) ૧૦ એસસીસી ૫૦૯ [(2013) 10 SCC 509] માં રીપોર્ટ થયેલ છે, તે કેસમાં પણ સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા અસાધારણ અધિકારક્ષેત્રના ઉપયોગની મર્યાદા વિશે સ્પષ્ટતા કરવામાં આવી છે. તેથી, સદર નિર્ણયોમાં સમાવિષ્ટ ઉપરોક્ત અવલોકનોને ધ્યાનમાં રાખીને, આ કોર્ટનો અભિપ્રાય છે કે જ્યાં સુધી કોઈ વિકૃતિ ન હોય ત્યાં સુધી, સામાન્ય રીતે તારણો બદલવા જોઈએ નહીં.

૯. વધુમાં, જ્યાં સુધી વસૂલાતના ભાગ સંબંધિત અવલોકનોનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી, અરજદાર વર્ગ-૪ ના કર્મચારી તરીકે નોકરી કરતા હોવાથી સરકારી ગ્રાન્ટમાંથી પગાર મેળવ્યો હતો, પરંતુ તે જગ્યા પ્રત્યેની ફરજો બજાવ્યા પછી મેળવ્યો હોવાથી, વસૂલાતની મંજૂરી ન આપીને યોગ્ય કરવામાં આવ્યું છે. વિદ્વાન ટ્રિબ્યુનલની ભલામણને સમર્થન આપતાં, સદર મુદ્દા સંબંધિત પેરા ૧૩ માં સમાવિષ્ટ નિષ્કર્ષ નીચે મુજબ પુનઃ રજૂ કરવામાં આવે છે:

“૧૩. એ સાચું છે કે કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં, અરજદારની નિમણૂક શરૂઆતથી જ રદબાતલ (એબ-ઈનિશિયો વોઇડ) છે. જોકે, અરજદાર વર્ગ-૪ ના કર્મચારી છે અને તેમણે પટાવાળા તરીકે પોતાની ફરજો બજાવીને સરકારી ગ્રાન્ટમાંથી પગાર મેળવ્યો હતો તે હકીકતોને ધ્યાને લેતાં, જો ૧૩ વર્ષ સુધી તેમને ચૂકવવામાં આવેલ પગાર હવે વસૂલ

કરવામાં આવે તો અરજદાર માટે તે અત્યંત મુશ્કેલીરૂપ બનશે. અરજદારે ગમે તે રીતે પોતાની નોકરી ગુમાવી દીધી છે અને હવે ૧૩ વર્ષ સુધી તેમને ચૂકવાયેલ પગારની રકમ વસૂલ કરવાથી તેમની મુશ્કેલીઓમાં વધુ વધારો થશે. તેથી, આ મંચ ભારપૂર્વક ભલામણ કરે છે કે તારીખ ૦૪.૦૩.૨૦૦૯ ના હુકમ દ્વારા અરજદાર પાસેથી વસૂલ કરવા માંગવામાં આવેલ પગાર વસૂલ કરવામાં ન આવે.”

૧૦. આ કોર્ટ વિદ્વાન ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા આપવામાં આવેલા નિર્ણય સાથે સહમત છે, તેમાં દેખીતી રીતે કોઈ ભૂલ થયેલી જણાતી નથી કે કોઈ મહત્વપૂર્ણ અનિયમિતતા કે કોઈ વિકૃતિ પણ પ્રતિબિંબિત થતી નથી. તેથી, પિટિશન ગુણદોષ વિનાની હોવાથી, વિદ્વાન ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા હુકમમાં કોઈપણ હસ્તક્ષેપ માંગી લેતી નથી.

૧૧. રેકૉર્ડ પર પ્રવર્તમાન ઉપરોક્ત સંજોગોને ધ્યાને લેતાં, અરજદારના વિદ્વાન એડવોકેટ દ્વારા આધાર રાખવામાં આવેલા ચુકાદાઓ તદ્દન અલગ સંજોગોના હોવાથી, કોર્ટનો અભિપ્રાય છે કે સદર ચુકાદાઓ સીધેસીધા (સ્ટ્રેટ-ફોર્વર્ડ ફોર્મ્યુલા તરીકે) લાગુ પડતા નથી. કાયદાની સુસ્થાપિત સ્થિતિ છે કે જો હકીકતમાં સહેજ પણ ફેરફાર હોય તો એક વધારાની હકીકત પણ સિદ્ધાંતો લાગુ કરવામાં મોટો તફાવત લાવી દે છે. પરિણામે, વિચારણા માટે રજૂ કરવામાં આવેલા ચુકાદાઓના આધારે પણ કોઈ કેસ બનતો નથી તેવો આ કોર્ટનો અભિપ્રાય છે. સદર નિર્ણયોનું અવલોકન કર્યા પછી અને હકીકતો હાલની હકીકતો કરતાં તદ્દન

અલગ હોવાનું સમજાયા પછી, તે ચુકાદાઓ અરજદારને કોઈ સહાયરૂપ થતા નથી. તેથી, આ હસ્તક્ષેપ કરવા માટે યોગ્ય કેસ નથી.

૧૨. આ ચુકાદો પૂર્ણ કરતી વખતે, એવી અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે કે જે કામ કરવામાં આવ્યું છે તેના પગારની વસૂલાતના મુદ્દે સત્તાધિકારી **પંજાબ રાજ્ય અને અન્ય વિરુદ્ધ રફીક મસીહ (વ્હાઈટ વોશર) અને અન્ય [State of Punjab & Ors. v Rafiq Masih (White Washer) & Ors.]** ના કેસમાં, જે (2015) 4 SCC 334 માં રીપોર્ટ થયેલ છે, તે નિર્ણયમાં ખાસ કરીને વર્ગ-૩ અને વર્ગ-૪ ના કર્મચારીઓની રકમ સંબંધે સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા કરવામાં આવેલા અવલોકનો ધ્યાને લેશે. વિદ્વાન ટ્રિબ્યુનલની મજબૂત ભલામણને ધ્યાને લેતાં, એવી અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે કે ઉપરોક્ત નિર્ણયને જોતાં આવી કોઈ વસૂલાત સ્વીકાર્ય નથી. સત્તાધિકારીના અવલોકન અર્થે, સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા પેરા ૧૦ અને ૧૮ માં કરવામાં આવેલા અવલોકનો નીચે મુજબ પુનઃ રજૂ કરવામાં આવે છે: -

“૧૦. ઉપરોક્ત બંધારણીય આદેશને ધ્યાને લેતાં, આ દેશના લોકોની આજીવિકાની બાબતમાં સામ્ય અને શુદ્ધ અંતઃકરણ એ તમામ સરકારી પગલાંનો પાયો હોવો જોઈએ. કોઈ કર્મચારી પાસેથી વસૂલાતનો આદેશ આપતું રાજ્યનું પગલું ત્યાં સુધી યોગ્ય ગણાશે, જ્યાં સુધી તે એવી હદે અન્યાયી ન બની જાય કે વસૂલાતનું પગલું રકમ વસૂલ કરવાના માલિકના સંબંધિત અધિકાર કરતાં વધુ અયોગ્ય, વધુ અન્યાયી, વધુ અનુચિત અને વધુ અવાજબી બની જાય. અથવા બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, જ્યાં સુધી

વસૂલાત કર્મચારી પર કઠોર અને મનસ્વી અસર ન કરે, ત્યાં સુધી તે કાયદા હેઠળ સ્વીકાર્ય રહેશે. ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪૨ હેઠળ આ અદાલતમાં નિહિત સત્તાનો ઉપયોગ કરીને પણ ચોક્કસ પરિસ્થિતિઓમાં વારંવાર પસાર કરવામાં આવેલા આદેશો, (કર્મચારીને ચૂકવવામાં આવેલી વધારાની રકમની) વસૂલાતના પગલાના ક્ષેત્રના તે પરિમાણો જાહેર કરશે કે જે આ દેશના નાગરિકો પ્રત્યેની રાજ્યની જવાબદારીઓનો ભંગ કરશે અને સદર પગલાંને મનસ્વી બનાવશે, અને તેથી ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ માં સમાવિષ્ટ આદેશનું ઉલ્લંઘન કરનારું બનશે.

૧૮. મુશ્કેલીની એવી તમામ પરિસ્થિતિઓની કલ્પના કરવી શક્ય નથી કે જે વસૂલાતના મુદ્દે કર્મચારીઓ પર અસર કરશે, જ્યાં માલિક દ્વારા ભૂલથી તેમની હકદારી કરતાં વધુ ચુકવણી કરવામાં આવી હોય. ભલે તે ગમે તે હોય, ઉપર સંદર્ભિત નિર્ણયોના આધારે, અમે સરળ સંદર્ભ માટે, નીચે મુજબની કેટલીક પરિસ્થિતિઓનો સારાંશ આપી શકીએ છીએ, જેમાં માલિકો દ્વારા કરવામાં આવતી વસૂલાત કાયદા હેઠળ અસ્વીકાર્ય રહેશે:

(૧) વર્ગ-૩ અને વર્ગ-૪ સેવામાં (અથવા ગ્રૂપ 'સી' અને ગ્રૂપ 'ડી' સેવામાં) આવતા કર્મચારીઓ પાસેથી વસૂલાત.

(૨) નિવૃત્ત થયેલા કર્મચારીઓ, અથવા વસૂલાતના હુકમની તારીખથી એક વર્ષની અંદર નિવૃત્ત થવાના હોય તેવા કર્મચારીઓ પાસેથી વસૂલાત.

(૩) જ્યારે વસૂલાતનો હુકમ જારી કરવામાં આવે તે પહેલાં પાંચ વર્ષથી વધુ સમયગાળા માટે વધારાની ચુકવણી કરવામાં આવી હોય ત્યારે તેવા કર્મચારીઓ પાસેથી વસૂલાત.

(૪) એવા કિસ્સાઓમાં વસૂલાત કે જ્યાં કર્મચારી પાસે ગેરકાયદેસર રીતે ઉચ્ચ હોદ્દાની ફરજો બજાવડાવવામાં આવી હોય, અને તે મુજબ ચુકવણી કરવામાં આવી હોય, ભલે તેઓ વાજબી રીતે નીચલા હોદ્દા સામે કામ કરવા બંધાયેલા હોય.

(૫) અન્ય કોઈપણ કિસ્સામાં, જ્યાં અદાલત એવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચે છે કે જો કર્મચારી પાસેથી વસૂલાત કરવામાં આવે, તો તે એવી હદે અન્યાયી અથવા કઠોર અથવા મનસ્વી હશે, જે માલિકના વસૂલ કરવાના અધિકારના સામ્યપૂર્ણ સંતુલન કરતાં ઘણી વધારે વજનદાર હશે.”

૧૩. તદનુસાર, પિટિશન રદ કરવામાં આવે છે. ખર્ચ અંગે કોઈ આદેશ વિના નિયમ મુક્ત (ડિસ્ચાર્જ) કરવામાં આવે છે.

સહી/-

(એ.જે. શાસ્ત્રી, ન્યાયમૂર્તિ)

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.